

have været interessant, ved siden af på den ene side de fortrinsvis usympatisk fremstillede slesvig-holstenske CDU-politikere med ministerpræsident C. W. Lübke i spidsen samt officerer fra den engelske besættelsesstyrke og på den anden side de generelt tiltalende ledere for den danske folkedel i Sydslesvig, også at få Bernhard Hansens vurdering af de vigtigste af de danske politikere, han har haft berøring med.

Styrken ved fremstillingens stærke subjektivitet er heroverfor det umiddelbare indtryk, læseren får af Bernhard Hansens personlighed. Netop fordi han hverken har villet eller kunnet stille sine personlige opfattelser i baggrunden, men lader i hvert fald en del af dem fremstå med alle deres skarpe kanter, lykkes det ham at formidle noget af sit engagement i de danske sydslesvigeres sag og give et indblik i drivkraften bag den energi, han har lagt i arbejdet for de danske skoler syd for grænsen.

I sin opbygning er bogen traditionel. Den følger kronologisk Bernhard Hansens virke i Sydslesvig fra hans ankomst i 1922 til hans afsked i 1961. Skildringen af årene frem til 1945 omfatter en ganske betydelig del af bogen. Ud over selve crindringerne rummer den i et tillæg også teksten til en tale, forfatteren holdt ved begravelsen af 15 danske børnehæbørn, der omkom ved bombeangrebet på Flensborg 19. maj 1943, endvidere manuskriptet til den prædiken, pastor H. F. Petersen holdt ved en gudstjeneste i Gottorp Slotskirke i forbindelse med de sydslesvigske læreres fest for Bernhard Hansen ved afskeden i 1961, samt endelig den hilsen, formanden for Skoleforeningen Frederik Mommsen skrev til ham ved samme lejlighed.

Traditionel kan man derimod

næppe kalde bogens sproglige form. Bernhard Hansen bruger en til tider underfundig, til tider også overordentlig kompakt metaforisk stil, der nok kan gøre det nødvendigt for mangan læser, inclusive nærværende anmelder, at gentage læsningen af en del passager, før meningen begynder at udkrystalliseres.

J. P. Noack

Brudstykker. Holger Friis tilegnet. (Historisk Samfund for Vendsyssel, 1971). 130 s.

Det er med god grund, at tandlæge Holger Friis har fået sit store arbejde for Vendsyssels historiske Museum fremhævet ved et festskrift. Få har gjort så stort et arbejde som han for at fjerne den provinsialisme, der alt for længe har præget mange små samlinger uden for hovedstaden. De fleste afhandlinger behandler forhistorien, hvori Holger Friis og hans museum har lagt det største arbejde og kan fremvise de vigtigste resultater, men i dette tidsskrift er der mere grund til at gøre opmærksom på de bidrag, som vedrører historien.

Per Lysdahl har i en veldokumenteret redegørelse udskilt Vendsyssel som en afgrænset kulturprovins i ældre jernalder med strejftog til Himmerland og Ommer syssel og rejser til slut spørgsmålet, om der er en sammenhæng mellem de vekslende gravtyper og sysselinddelingen. Det er et problem, forskningen ofte har beskæftiget sig med uden at kunne fremvise et anerkendt resultat. Syslerne er først bevidnet i Kong Valdemars Jordebog og i samtidige islandske kilder, mens de af Per Lysdahl beskrevne kulturprovinser er 1000 år ældre. Dermed bliver man straks skeptisk, selv om det nok er

muligt, at den inddeling af Jylland, der kendes fra det 13. århundrede, går meget langt tilbage, men den har sikkert i romersk jernalder været anderledes, end den senere kendes, og der må have været meget andet end gravritus, der adskilte syslerne, hvad Per Lysdahl også synes at mene. Man kan vel også med rette rejse det spørgsmål, hvor fremtrædende kulturforskellen er i Jylland. Andet, der ikke har sat sig spor i arkæologien, kan have været mere afgørende. Alt viser at det bliver mere og mere påtrængende at tilvejebringe en modsigelsesfri korrelation mellem arkæologi og historie.

Axel Steensberg behandler betydningen af forleddet i stednavnet Trelleborg og nævner bl. a., at træl måske er et folkenavn, ikke en betegnelse for en social klasse, eller at det kan være navn på en enkelthed i konstruktionen af de huse, der var bygget i den sjællandske vikingeborg. Ingen af de løsninger, han anfører, tilfredsstillende dog ham og andre, og navnets oprindelse er stadig lige gådefuld.

Holger Rasmussen beskæftiger sig med de skinker og andre sager, der særlig er fundet i gårde i Vendsyssel. De er blevet opfattet som »gårdfetischer«, der skulle afværge ulykker fra gårdens beboere og besætning, mens andre har givet en mere jordbundet forklaring og opfattet dem som forglemte fødevarer eller ubrugelige sager, der af en eller anden tilfældig grund ikke var kastet bort. Holger Rasmussen gør opmærksom på, at ingen af disse forklaringer virker overbevisende, og at spørgsmålet må ses i en større sammenhæng. Selv om disse ting tilsyneladende kan føres ind under en forklaring, der dækker dem alle, er det imidlertid muligt, at de skal behand-

les enkeltvis, og at enhver af dem skal forklares ud fra sin egen baggrund.

Alle de her tre fremdragne emner viser tydeligt, at der endnu er meget at gøre, og at den sædvanlige historiske forklaring ikke slår til, men at det er nødvendigt at drage sprogforskning ind i studiet for at nå til fuld forståelse.

Helge Sjøgaard

Rudolph Bertouch: Menigmands minde. (Deins Boghandel, Maribo, 1971). 401 s.

Litteraturen om vore gravminder er meget beskeden, når man undtager, hvad der er skrevet om de københavnske kirkegårde, og hvad der behandles i samlingsværket Danmarks Kirker. Desto nyttigere er denne bog, hvis forfatter i samarbejde med Madeleine Fontenay har givet en oversigt over de folkelige gravminder på Låland og Falster. Den er bredt anlagt, idet den ikke alene behandler monumenterne, men også giver et overblik over kristendommens historie til dens komme til Norden og jævnligt bringer sammenligninger med tilsvarende minder andre steder i Danmark og i udlandet, og dens grundighed er utvivlsom. Alene litteraturlisten fylder 15 sider. Det er lykkedes at samle et omfangsrigt materiale, og den, der søger oplysning om, hvorledes de efterlevende mindedes deres døde, vil ikke gå forgæves, selv om manglen af et register gør det vanskeligt at finde oplysninger om detaljer, og bogen ville sikkert have vundet i værdi ved at have koncentreret sig stærkere om det egentlige emne.

Alligevel er der meget, man savner i den. Man har følelsen af, at